

А. Куликович,
кандидат юридичних наук

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ КУЛЬТУ ТА КРИМІНАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Постановка проблеми. Злочинність, пов'язана з діяльністю релігійних культів, є складним та багатогранним явищем, яке залишається недостатньо вивченим у сучасній кримінології. Трансформація законотворчих осіб у серйозних правопорушників під впливом культових середовищ становить серйозну загрозу для суспільної безпеки, що вимагає розробки нових підходів до дослідження та протидії цьому явищу. Існуючі кримінологічні теорії, які зосереджуються на індивідуальних або соціальних чинниках злочинності, не завжди здатні адекватно пояснити складні процеси, що відбуваються в культах.

Крім того, сучасні тенденції до глобалізації та зростання впливу релігійних та духовних рухів ускладнюють завдання правоохоронних органів та дослідників, що намагаються запобігти розвитку злочинних угруповань, які виникають на базі культів. У зв'язку з цим необхідно вивчити зарубіжний досвід дослідження динаміки культів та їхньої кримінальної трансформації, щоб адаптувати найкращі практики до сучасних умов.

Актуальність проблеми полягає також у тому, що недостатня увага до процесів індоктринації, радикалізації та вербування в культах може призвести до недооцінки загрози, яку ці групи становлять для національної та міжнародної безпеки. Це вимагає комплексного підходу, який включає психологічні, соціологічні та правові аспекти, з метою запобігання злочинній поведінці та забезпечення реабілі-

тації осіб, які стали жертвами культового впливу.

Таким чином, постає нагальна потреба у систематичному аналізі зарубіжного досвіду вивчення динаміки культів та їхньої кримінальної трансформації, щоб розробити ефективні стратегії запобігання та протидії цьому явищу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема дослідження динаміки культів та їхньої кримінальної трансформації набуває все більшої актуальності в сучасній зарубіжній кримінологічній науці. За останні десятиліття значний внесок у розуміння цього явища зробили численні зарубіжні дослідники, зокрема, Дж. Лаліч, М.Д. Лангоун, М.Т. Сінгер, С.А. Райт, Р. Дж. Ліфтон, Дж. Хорган, М. Сейджмен, Дж.М. Пост, та Р. Борум. Дж. Лаліч та М.Д. Лангоун дослідили вплив культових середовищ на індивідуальну поведінку, вказуючи на роль групової динаміки, харизматичного лідерства та маніпулятивних психологічних практик. М.Т. Сінгер зосереджується на методах примусового переконання, які використовуються в культах для маніпуляції свідомістю та поведінкою індивідів. С.А. Райт у своїх роботах висвітлює емпіричні приклади того, як особи, що були ненасильницькими та законотворчими, під впливом культового середовища втягувалися у тяжкі злочини. Р. Дж. Ліфтон, у своїй фундаментальній праці про реформування мислення та психологію тоталітаризму, надає основу для розуміння процесу руйнування іден-

тичності та автономії в межах культу. Дж. Хорган та М. Сейджмен дослідили паралелі між динамікою культів та терористичними організаціями, підкреслюючи роль ідеологічної індоктринації та харизматичного лідерства у формуванні злочинної поведінки. Р. Борум акцентує увагу на важливості раннього виявлення та втручання в процеси радикалізації, які відбуваються в культурах та інших злочинних організаціях.

Загалом, сучасні дослідження демонструють, що розуміння динаміки культів є важливим для розвитку кримінологічних теорій та практичних підходів до запобігання злочинній поведінці. Вони показують, що культу не лише становлять загрозу як ізольовані феномени, але й мають значний вплив на організовану злочинність, тероризм та інші форми радикалізації. Це вимагає продовження досліджень у цій сфері, зокрема з акцентом на міждисциплінарний підхід, що включає психологію, соціологію та правознавство.

Метою є аналіз зарубіжного досвіду дослідження динаміки культів та процесів кримінальної трансформації їхніх членів, з метою визначення ключових факторів, які впливають на перетворення законослухняних осіб у правопорушників. Стаття також має на меті дослідити можливості застосування отриманих знань у розробці ефективних стратегій запобігання та протидії злочинній діяльності, пов'язаній з релігійними культурами, а також інших форм організованої злочинності.

Виклад основного матеріалу. Вивчення культів, особливо протягом останніх двох століть, стає все більш важливим напрямком дослідження в кримінологічній теорії та практиці. Така увага нагадує значний вплив Чиказької школи на початку 20-го століття, яка своїми інноваційними підходами зробила революцію в кримінології. Значний внесок Чиказької школи полягав у тому, що вона акцентувала

увагу на соціальних та екологічних факторах у розумінні злочинної поведінки, що змістило кримінологію від суто індивідуалістичного пояснення злочинності до більш тонкого, соціологічного розуміння [1, с. 31].

Аналогічним чином, дослідження культів пропонує критичне розуміння трансформації законослухняних осіб у серйозних правопорушників. Цей феномен, що спостерігається в різних культурах, висвітлили Дж. Лаліч і М.Д. Лангоун, які детально дослідили, як культове середовище може впливати на людей, спонукаючи їх до скоєння жажливих дій, таких як масові вбивства і тероризм [4, с. 1]. Їхнє дослідження підкреслює роль інтенсивної групової динаміки, харизматичного лідерства та маніпулятивних психологічних практик у культурах, які можуть призвести до кардинальних змін у поведінці та моральних орієнтирах людини [3, с. 615].

Перетворення людей в культурах на правопорушників є складним процесом, який включає в себе кілька рівнів впливу та маніпуляцій. М.Т. Сінгер надає глибокий аналіз методів примусового переконання, що використовуються культурами для зміни індивідуального мислення та поведінки [7]. Ці методи часто включають ізоляцію, контроль інформації та створення закритого середовища з високими вимогами, яке поступово руйнує особисту автономію та навички критичного мислення.

Крім того, зв'язок між залученням до культу та злочинною поведінкою є не лише теоретичним, але й емпірично підтвердженим у багатьох випадках. С.А. Райт у своєму дослідженні різних культів висвітлює, як особи, які за інших обставин були ненасильницькими і законослухняними, під впливом культового середовища були втягнуті в тяжкі злочини, і підкреслює необхідність для кримінологічних теорій і практик враховувати вплив такої групової динаміки на індивідуальну поведінку [8].

Для повного розуміння того, як люди в культурах перетворюються на серйозних правопорушників, дуже важливо дослідити психологічні процеси, які при цьому відбуваються. Р. Дж. Ліфтон у своїй фундаментальній праці про реформування мислення і психологію тоталітаризму надає основу для розуміння того, як індивідуальна ідентичність і автономія можуть систематично руйнуватися і переформовуватися в межах контрольованої групи, що призводить до дій, на які індивіди не зважилися б у своєму попередньому стані.

Таким чином, дослідження культурів, паралельно з впливом Чиказької школи, надає кримінології життєво важливе розуміння того, як звичайні люди можуть перетворитися на виконавців серйозних злочинів. Цей напрям дослідження розширює кримінологічні теорії і має практичне значення для правоохоронних органів, реабілітації злочинців і державної політики, підкреслюючи необхідність цілісного підходу до розуміння і подолання злочинної поведінки.

Схожість між динамікою культурів і функціонуванням терористичних груп, мафій і натовпів дійсно вражає і пропонує значну інформацію для кримінологів і соціологів. Ці організації, як і культури, використовують поєднання ідеологічної індоктринації та харизматичного лідерства для стимулювання і мотивації злочинної діяльності, розкриваючи основні закономірності, які мають вирішальне значення для розуміння організованої злочинності.

Дж. Хорган підкреслює важливість вивчення цих моделей, особливо в контексті терористичних груп. У його роботі висвітлено, як терористичні організації, подібно до культурів, використовують ідеологічну індоктринацію для формування переконань і поглядів своїх членів, тим самим виправдовуючи і мотивуючи злочинні дії. Така індоктринація часто поєднується з наявністю харизматич-

ного лідера, який вміє маніпулювати послідовниками, зміцнювати ідеологію групи та керувати її злочинною діяльністю.

Процес вербування в таких організаціях має багато спільного з культурами, де люди часто стають мішенню на основі певних вразливостей або передбачуваних потреб. Як зазначає М. Сейджмен у своєму аналізі терористичних мереж, процес вербування стратегічно розроблений таким чином, щоб залучити людей, поступово індоктринувати їх ідеологією групи і, врешті-решт, інтегрувати їх у злочинну діяльність групи [6]. Цей процес поступової радикалізації має вирішальне значення для перетворення звичайних людей на відданих членів цих злочинних організацій.

Харизматичне лідерство – ще один важливий елемент, спільний для культурів і цих злочинних організацій. Як зазначає Дж.М. Пост у своєму аналізі психології тероризму, харизматичні лідери володіють унікальною здатністю впливати на членів групи і маніпулювати ними, сприяючи формуванню сильної групової ідентичності і непохитної лояльності [5, с. 26]. Ця лояльність часто настільки сильна, що члени групи готові йти на екстремальні дії в ім'я групи.

Тому вивчення динаміки культури є важливим для розуміння релігійних або духовних груп і має неоціненне значення для розуміння оперативних структур і психологічних тактик різних форм організованої злочинності. Вивчаючи ці подібності, кримінологи можуть розробити більш ефективні стратегії боротьби з процесами вербування та радикалізації цих злочинних організацій. Превентивні та інтервенційні стратегії

Кореляція між динамікою культури і кримінальною трансформацією є предметом значного інтересу в кримінології. Р. Борум особливо підкреслює важливість розуміння цієї динаміки для розробки стратегій запобігання злочинній поведінці

[2, с. 7]. Його робота показує, що розуміння культових процесів може допомогти у виявленні ранніх ознак радикалізації, що має вирішальне значення для впровадження ефективних втручань. Ці втручання, що охоплюють психологічні, соціологічні та правові аспекти, є життєво важливими для запобігання скоюванню людей до злочинності, і стосуються не лише культів, а й терористичних організацій та інших форм організованої злочинності.

Підхід Р. Борума підкреслює необхідність раннього виявлення та втручання в радикалізацію. Він стверджує, що розпізнавання ранніх ознак, таких як зміни в поведінці, ідеології та соціальних зв'язках, має важливе значення для запобігання повного переходу на злочинний шлях [2, с. 9]. Таке раннє виявлення вимагає багатогранної стратегії, яка включає психологічне консультування, соціологічну підтримку і, за необхідності, правове втручання.

На психологічному фронті втручання спрямовані на усунення індивідуальних вразливостей, які роблять людину вразливою до радикалізації. Р. Борум зазначає, що екстремістські групи часто використовують особисті образи, проблеми з психічним здоров'ям або відчуття роз'єднаності для вербування [2, с. 12]. Усунення цих факторів може запобігти втягненню людей у злочинну діяльність.

З соціологічної точки зору, втручання спрямовані на руйнування середовища і соціальної динаміки, що сприяють радикалізації. Р. Борум зазначає, що протидія екстремістським наративам та ідеологіям, що поширюються такими групами, як культи або терористичні організації, має вирішальне значення [2, с. 9]. Створення альтернативних наративів і сприяння розвитку інклюзивних спільнот є важливими стратегіями в цьому відношенні.

Правові заходи відіграють важливу роль у цьому міждисциплінар-

ному підході. Згідно Р. Борума, дії правоохоронних органів можуть бути необхідними для припинення діяльності злочинних угруповань і захисту осіб, які перебувають у групі ризику [2, с. 15]. Баланс між цими діями і збереженням громадянських свобод є важливим для ефективного і етичного втручання.

Насамкінець, дослідження Р. Борума підкреслює важливість комплексного підходу до запобігання кримінальній трансформації. Розуміння динаміки культів і застосування цих знань у різних контекстах організованої злочинності може суттєво допомогти у розробці ефективних стратегій запобігання [2, с. 17].

Вивчення культів дає змогу глибше зрозуміти складний процес кримінальної трансформації, пропонуючи цінний погляд на кримінологічну теорію та практичне застосування у сфері запобігання злочинності та реабілітації. Розуміння динаміки всередині культів проливає світло на те, як люди можуть бути втягнуті в злочинну діяльність, дозволяючи глибше зрозуміти психологічні, соціологічні та екологічні фактори, які сприяють цій трансформації.

З точки зору кримінологічної теорії, вивчення культів збагачує наше розуміння злочинної поведінки. Воно кидає виклик традиційним уявленням про злочинність, демонструючи, як зовнішні впливи, такі як групова динаміка і лідерство, можуть призвести до злочинної поведінки осіб, які за інших обставин не були б залучені до такої діяльності. Така перспектива має важливе значення для розробки більш тонкого і всеосяжного підходу до кримінології.

З практичної точки зору, розуміння, отримане в результаті вивчення динаміки культів, має важливе значення для запобігання злочинності. Розуміючи процеси вербування, індоктринації та соціалізації в культах, правоохоронці та працівники соціальних служб можуть розробити цілеспрямовані

стратегії для запобігання втягненню людей у це шкідливе середовище. Це передбачає ранню ідентифікацію осіб з групи ризику, програми втручання, спрямовані на протидію впливу шкідливої групової динаміки, та ініціативи з інформування громадськості про ризики, пов'язані із залученням до культу.

Крім того, реабілітація осіб, залучених до культів або подібних середовищ, є ще однією важливою сферою, де ці дослідження можуть бути корисними. Реабілітаційні заходи можуть бути спрямовані на подолання конкретних психологічних і соціальних наслідків залучення в культ, допомагаючи людям вийти з цих груп і успішно реінтегруватися в суспільство.

Підсумовуючи, можна сказати, що дослідження культів робить значний внесок у теорію і практику кримінології. Розуміючи складний процес кримінальної трансформації в культурах, фахівці в цій галузі можуть розробляти більш ефективні теорії, стратегії профілактики та реабілітаційні програми, що в кінцевому підсумку сприятиме створенню безпечнішого та більш проінформованого суспільства.

Висновки. Отже, дослідження культів у кримінологічній теорії, подібно до впливу Чиказької школи, підтверджує значущість соціальних та екологічних умов у формуванні злочинної поведінки. Це розширює наше розуміння причин злочинності, виходячи за межі індивідуальних характеристик та враховуючи колективний вплив групової динаміки.

Індоктринація, психологічний вплив та маніпуляції є ключовими методами, що використовуються в культурах для перетворення законослухняних громадян на серйозних правопорушників. Глибоке розуміння цих методів допомагає виявити критичні етапи, на яких можна втручатися з метою запобігання злочинній діяльності.

Дослідження, проведені Дж. Лаліч і М.Д. Лангоуном, а також іншими науковцями, підкреслюють важливість вивчення культових середовищ у контексті кримінології. Ці роботи висвітлюють, як інтенсивна групова динаміка, харизматичне лідерство та маніпулятивні практики призводять до радикальних змін у поведінці та моралі людей.

Вивчення культів дає змогу краще зрозуміти структури та тактики, що використовуються в терористичних групах, мафіях і натовпах. Ці паралелі надають нові підходи до розробки стратегій боротьби з організованою злочинністю, підкреслюючи важливість протидії ідеологічній індоктринації та маніпуляціям.

Запобігання злочинності серед членів культів вимагає комплексного підходу, що включає психологічне консультування, соціологічну підтримку та правове втручання. Цей підхід може бути ефективним у запобіганні радикалізації та залученню до злочинної діяльності не лише в рамках культів, але й в інших формах організованої злочинності.

Розуміння процесів вербування та соціалізації в культурах надає цінні інструменти для розробки превентивних стратегій та реабілітаційних програм. Це особливо важливо для правоохоронних органів та соціальних служб, які займаються запобіганням злочинній діяльності та реабілітацією тих, хто вже став жертвою культового впливу.

Стаття присвячена аналізу зарубіжного досвіду дослідження динаміки культів та їхньої кримінальної трансформації, що є актуальною проблемою сучасної кримінології. У статті розглянуто розвиток наукових підходів до вивчення культів, починаючи з впливу Чиказької школи на початку 20-го століття, яка акцентувала увагу на соціальних та екологічних факторах у розу-

мінні злочинної поведінки. Досліджено, як сучасні науковці розкривають механізми індоктринації та маніпуляції в культах, що призводять до перетворення законослухняних осіб на серйозних правопорушників. Стаття висвітлює паралелі між динамікою культів та іншими формами організованої злочинності, зокрема терористичними групами та мафіями, що дозволяє поглибити розуміння структури та функціонування цих злочинних організацій. Особливу увагу приділено аналізу процесів вербування та радикалізації в культах, а також ролі харизматичного лідерства у формуванні злочинної поведінки. У цьому контексті розглянуто роботи Дж. Хоргана, М. Сейджмена та Дж.М. Поста, які досліджують схожість методів впливу в культах і терористичних організаціях. Особливе значення надано необхідності комплексного підходу до запобігання кримінальній трансформації, що включає психологічні, соціологічні та правові втручання. Стаття підкреслює важливість раннього виявлення ознак радикалізації та розробки превентивних стратегій, орієнтованих на запобігання втягненню людей у злочинну діяльність. Таким чином, у статті розкрито важливість дослідження культів для розширення теоретичних та практичних засад кримінології. Вивчення динаміки культів та їхньої кримінальної трансформації надає цінні інструменти для розробки ефективних стратегій запобігання злочинності, реабілітації осіб, залучених до культів, і формування безпечного суспільства.

Ключові слова: релігійні культи, кримінальні правопорушення, злочинна діяльність, харизматичне лідерство, індоктринація, психологічний вплив.

Kulykovych A. Foreign experience in studying the dynamics of cult and criminal transformation

The article is devoted to the analysis of foreign experience in studying the dynamics of cults and their criminal transformation, which is an urgent problem of modern criminology. The article examines the development of scientific approaches to the study of cults, starting with the influence of the Chicago School in the early 20th century, which emphasized social and environmental factors in understanding criminal behavior. The article examines how modern scholars reveal the mechanisms of indoctrination and manipulation in cults that lead to the transformation of law-abiding individuals into serious offenders. The article highlights the parallels between the dynamics of cults and other forms of organized crime, including terrorist groups and mafias, which allows for a deeper understanding of the structure and functioning of these criminal organizations. Particular attention is paid to the analysis of recruitment and radicalization processes in cults, as well as the role of charismatic leadership in shaping criminal behavior. In this context, the author examines the works of J. Horgan, M. Sageman and J.M. Post, who explore the similarity of methods of influence in cults and terrorist organizations. Particular importance is attached to the need for a comprehensive approach to preventing criminal transformation, including psychological, sociological and legal interventions. The article emphasizes the importance of early detection of signs of radicalization and development of preventive strategies aimed at preventing people from being drawn into criminal activities. Thus, the article reveals the importance of studying cults for expanding

the theoretical and practical foundations of criminology. The study of the dynamics of cults and their criminal transformation provides valuable tools for developing effective strategies for crime prevention, rehabilitation of persons involved in cults, and the formation of a safe society.

Key words: religious cults, criminal offenses, criminal activity, charismatic leadership, indoctrination, psychological influence.

Література

1. Besnard, P. *The sociological domain of anomie: A study of the expansion of a concept.* In G. Besnard (Ed.), *Anomie: History and Meanings*, 1997, pp. 31–54.
 2. Borum, R. *Radicalisation into violent extremism I: A review of social science theories.* *Journal of Strategic Security*, 2011, № 4 (4), pp. 7–36.

3. Lalach, J., & Langone, M. D. *Characteristics of cults: Understanding cults and new religious movements.* *American Family Physician*, 1999, № 60 (2), pp. 615–622.
 4. Lalach, J., & Langone, M. D. *Cults: Questions and answers.* *Cultic Studies Journal*, 1999, № 16, pp. 1–20.
 5. Post, J. M. *Terrorist psychology: Terrorist behavior as a product of psychological forces.* In W. Reich (Ed.), *Origins of Terrorism: Psychologies, Ideologies, Theologies, States of Mind*, 1990, pp. 25–40.
 6. Sageman, M. *Understanding Terror Networks*, University of Pennsylvania Press, 2004.
 7. Singer, M. T. *Cults in Our Midst: The Continuing Fight Against Their Hidden Menace*, Jossey-Bass, 1995.
 8. Wright, S. A. *Exploring factors that shape the radicalisation of political and religious cults.* *Terrorism and Political Violence*, 1991, № 3 (1), pp. 1–16.